

Проф. Снежана Влајковац¹

специјалиста методике наставе српског језика

ОШ „Мара Јанковић“ Кусић

ИНОВАТИВНИ МОДЕЛИ НАСТАВЕ И ЊИХОВА ПРИМЕНА У НАСТАВИ УЧЕНИКА МЛАЂИХ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Резиме - Под утицајем информационе технологије постепено се напушта традиционална настава коју је укоренио Ј.А.Коменски пре скоро три века. Улога информационог окружења постаје све битнија и значајнија, а школа ће бити модернија и успешнија уколико наставници пре и потпуније схвате ту чињеницу. Највредније знање које ученик може добити стичући информатичку писменост јесте знање о томе како, где и на који начин може пронаћи потребну информацију. Да бисмо ишли у корак с временом неопходно је унети иновације у васпитно-образовну делатност које су усмерене ка подизању нивоа и квалитета васпитно-образовног рада, уз рационално коришћење кадрова, времена и креативности наставника и ученика. Јер позиција ученика у традиционалној настави тренутно не делује подстицајно. Улога наставника се мења, односно наставник није искључиво предавач већ организатор наставе и партнер у непосредној комуникацији. Подстакнути великим променама у науци и друштву а у жељи да видимо колико су промене допрле до наставе и у којој мери их учитељи прате и примењују, извршили смо мало истраживање. Наиме, анкетирали смо учитеље на територије општине Бела Црква. Истраживањем смо дошли до веома занимљивих резултата.

---

¹ vlajkovacsiz@neobee.net

Кључне речи: традиционална настава, иновације, иновативна настава, истраживање

НАСТАВНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Традиционална школа заснована на репродукцији чињеница не представља тако моћну и подстицајну околину за учење као школа која своју наставу заснива на активностима ученика. Самосталност и независност у учењу снажно мотивишу ученике. У традиционалној настави наставник предаје градиво, ученици га уче и понављају, наставник оцењује научено. Оваква позиција наставника више кочи ученике него што може да подстиче.

Окружење у којем делује школа много се променило, а васпитно-образовни рад и даље тече по обрасцу Ј.А.Коменског који у наставну праксу уведен пре више од три века. Он знатно заостаје за могућностима које нуди савремени развој што школу обавезује да коренито мења и приступ раду и саму суштину наставног процеса да не би постала сасвим анахрона установа коју треба похранити у музеј старина. Под утицајем информационе технологије постепено се напушта традицијом укоренења парадигма Коменског. Она је у доба настанка била револуционаран корак у развоју школства, али су временом њене могућности до краја исцрпљене тако да је она у садашњим условима постала чинилац која ограничава остваривање савремене улоге школе. (Вилотијевић,2000)

У оваквим условима школа не може да остане традиционалном начину рада у коме су наставник и уџбеник једини извори информација. Број чинилаца који утичу на интелектуални и морални профил ученика знатно се повећао. Улога информационог окружења постаје све битнија и значајнија, а школа ће бити модернија и успешнија уколико наставници пре и потпуније схвате ту чињеницу.

У ствари, најбоља постаје она школа која најмање личи на традиционалну. Сужава се простор који је имала школа у преношењу знања. Велики део тога посла који је обављао наставник преузимају модерна средства за презентовање информација. Ученицима и наставницима, захваљујући модерним телекомуникационим средствима, омогућена је интеракција са базама богатим разноврсним информацијама веома удаљеним од њихове учионице или радне собе. Да би, у оквиру добијеног задатка, обрадио један еколошки проблем (на пример, очување здраве воде),

ученик може из своје радне собе, преко рачунара и других средстава, да се ослони на врло разноврсне и богате изворе.

У свету, који се интензивно мења, осећа се потреба не само за новим квалитетом знања него и за променом његове структуре. Организација образовања мора да се мења, посебно садржаји и методе. Школа као мирна и релативно затворена оаза знања мора да прерасте у отворену истраживачку станицу у којој ће млади стицати и стално иновирати своја знања. Она би требало да буде лабораторија у којој се стално експериментише, ствара, открива, иновира. Иновације су услов да школа не заостане иза друштвених и технолошких промена у стварности која се сваким даном интензивно мења.

Термин иновације је латинског порекла и означава новину. Иновација у настави означава новину која се уноси у педагошку стварност. Сврха новине је да унапреди делатност у коју се уводи. Зато, у општем садржају налази се и појам унапређивање, осавремењавање, модернизација, развој. Иновација је по својој квалитету увек прогресивна развојна промена. Новина која се у одређену стварност уноси не мора имати обележје новог научног открића или проналаска. То је новина у односу на постојеће стање у одређеној средини и делатности у коју се уноси. (Мандић,2001)

За педагошке иновације је неопходан одговарајући педагошки и друштвени контекст на коме, у својој дефиницији, инсистира Петар Мандић. Он истиче да су иновације у васпитно-образовној делатности синхронизовани систем педагошких, друштвених, организацијских и економских мера које су усмерене ка подизању нивоа и квалитета васпитно-образовног рада, уз рационално коришћење кадрова, времена и креативности наставника и ученика. Оне означавају и стварање услова за праћење, нормирање и вредновање педагошког рада, за изналажење адекватних материјалних и моралних чинилаца који ће мотивисати ученике и наставнике у раду.

Мандићево истицање материјалних и моралних чинилаца сматрамо веома значајним, јер основна претпоставка за успех педагошке иновације јесте да је наставници прихватају, тј. да је сматрају вредношћу за коју се треба залагати пошто доводи до позитивних промена. Ако наставници нису довољно мотивисани, иновација, без обзира на њене унутрашње могућности, нема изгледа на успех. (Вилоотијевић,2000)

МОТИВИ ЗА УВОЂЕЊЕ ИНОВАЦИЈА

Интензиван развој науке, технологије и технике захтева да сваки наставник добија на дубини познавања своје дисциплине, а то захтева мултидисциплинарни методолошки приступ у настави. Наставник има за циљ да формира код ученика одређена знања, вештине, способности. Циљ школе је да развије личност и индивидуалност сваког детета. Савремена настава, укључујући техничко-технолошке иновације, треба да омогући креативну слободу ученика, што се огледа кроз изабране и припремљене програмске целине. Те целине омогућавају да ученици науче и покажу своје способности и да формирају позитивне ставове према савременом техничко-технолошком стваралаштву.

Треба створити реални проблем и ученике суочити са чињеницама. Наставник одређује најпоузданије и најефикасније методе, облике рада, садржаје, наставна средства и изворе знања. Развој науке и технике утиче на пораст обима научних и друштвених информација које су од непосредног значаја за појединце. Перманентно усавршавање наставника за примену савремене информационе технологије отвара могућност и потребу за тимским радом наставника и тимским радом ученика. Улога наставника се мења, односно наставник није искључиво предавач већ организатор наставе и партнер у непосредној комуникацији. Најефикаснија настава је када наставник постане саучесник у групи, подстиче комуникацију међу ученицима. Наставна комуникација подразумева и комуникационе медијуме који подразумевају различита средства комуникације. Они утичу на начин мишљења, понашања, живота и рада. (Минић)

Стално иновирање (мењање) разредне наставе, основну функцију има намеру да допринесе што ефикаснијем и бољем остваривању задатака васпитања и образовања. Највише ће у свом раду успети они наставници који не очекују да иновације (промене) неко од њих захтева споља, да им их намеће. Они сами морају бити иницијатори и носиоци иновација у настави – њиховог припремања, програмирања, увођења у праксу, праћења тока иновација и вредновања добијаних резултата. Пошто иновације морају постати начин и стил рада наставника у школи, пошто је одговорност у томе врло велика, онда сваки наставник мора бити оспособљен за

извођење иновација и употребу иновативних модела рада у настави појединих наставних предмета. То значи да они треба да поседују сасвим одређена теоријска знања и практичну оспособљеност за програмирање, увођење у наставну праксу, праћење и вредновање иновативног модела рада. Та оспособљеност подразумева не само познавање садржаја, тј. Знања из стручне области у којој се врши иновирање применом иновативног модела рада, већ и сасвим одређена методичка знања. (Банђур,2001)

ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ НАСТАВНИКА

Перманентно учење је изузетно битно за запослене у образовању који имају задатак захтеван и од друштвеног интереса. Сва оваква одређења и фазе образовања током целог живота нас воде ка професионализацији наставника.

Улоге и потребе наставника су се мењале кроз историју, допуњавале и прилагођавале потребама времена и друштва. Традиционални приступ учења је још увек присутан у образовној пракси, па наставник мора бити отворенији и спремнији за одређене промене у раду (менторска улога, активна настава, интензивније укључивање ученика у рад, укључивање савремених технологија у рад). Традиционалну наставу одликују фронтални облик рада и обично једносмерна комуникација између наставника и ученика. Ученици су недовољно активирани у раду и онемогућени да индивидуално напредују у складу са предзнањима и способностима, што утиче на мотивацију ученика.

Код већине наставника постоји страх од прихватања иновација и осећају се сигурније и спремније примењујући већ проверене методе рада, док су за одређени број наставника иновације већ устаљене у пракси. Процес прихватања иновација тече кроз пет фаза (Бјекић, 2008):

1. Стадијум сазнавања – наставници стичу свест и уче о иновацијама, сазнају начин функционисања нових поступака у настави;
2. Стадијум убеђивања – започиње формирањем ставова наставника према иновацијама (позитиван и негативан став), кроз интеракцију са другима;

3. Стадијум одлучивања – тражење додатних информација и одлучивање да ли ће се иновација прихватити или одбацити;
4. Стадијум примене – почиње коришћењем, експериментише се, постепено се овладава употребом;
5. Стадијум прихватања – континуирано коришћење или одбацивање на основу ефеката у практичној примени.

Увођење иновација у образовно-васпитни процес подразумева и мобилност и стално професионално усавршавање наставника. Без образованог наставника, његових способности и вештина, оспособљености, мотивације и проширених индивидуалних и професионалних функција не могу се развијати образовно-васпитне установе, унапређивати процес самовредновања, нити „произвести“ кометентан ученик. Самовредновање је поступак којим школа процењује сопствени рад и сопствену праксу, омогућава јасно препознавање снага школе и подручја за побољшање и води ка планирању мера за унапређивање.

Према (Алибабић,2005) под професионалним развојем се подразумева усавршавање професионалних компетенција након уласка у процес рада. У том смислу, професионални развој наставника обухвата стручно усавршавање кроз неформалне облике – ин – сервис образовање (ИНСЕТ), формалне облике – мастер студије, специјалистичке и докторске студије и кроз наставничко искуство. Део професионалног развоја је и развој каријере, који је у образовном систему формулисан кроз могућност напредовања у звања, која су постављена хијерархијски. Стално стручно усавршавање наставника обухвата праћење, усвајање и примену савремених достигнућа у науци и пракси ради остваривања циљева и задатака образовања и васпитања и унапређивања образовно-васпитне праксе. Наставници унапређују постојећа знања, вештине и способности и развијају отвореност према сталном учењу путем индивидуалних или групних облика стручног усавршавања. (Каранац)

Живимо у учећој цивилизацији. Данас је постало важније да ученици науче како и где да пронађу потребну информацију, како да је употребе и како и где да је на сигурно место сачувају, него како све информације држати у својој глави. Учење учења је постало значајније од сувог меморисања и репродукције. Као „способност вишег реда“ које треба да развија савремена школа, Доналд Хирш, професор на Вирџинија универзитету, наводи следеће:

1. шта ћу постати;
2. како научити учење;
3. како решавати проблеме;
4. како развити критичко мишљење;
5. како постати доживотни ученик (Сузић,2005)

Ефикасност основне школе условљена је расположивим, често још увек непотпуним и недовољно савременим објективним и субјективним условима са већим бројем међусобно повезаних фактора у школи и ван ње. Пут ка већој ефикасности води кроз отклањање постојећих препрека, пре свега у схватањима и погледима, укључивши у то и посебно обезбеђивање бољих услова за бржи развој основне школе. Борба за већу ефикасност образовно-васпитног рада уско је повезана са борбом за даље развијање хармоничних односа у школи: школа мора и може постати још ефикаснија да би што боље удовољила својој друштвеној функцији.

У процесу учења не смемо гледати само процес усвајања знања, него један од најважнијих процеса у формирању људске личности.

Човек не учи само зато да би овладао неким знањима, научио неке вештине, стекао квалификацију, професију, заузео положај у друштву него да би у току свих тих година живота интензивно развијао и своје личне, људске особине. Учење као радни процес садржи мноштво могућих циљева. Наставници треба да помогну ученику у проналажењу ближих и даљих циљева рада. Тек тада ће ученик знати зашто учи, а учење ће за њега добити одређени смисао. Наставник и ученик морају знати да од њиховог обостраног активног учешћа на наставном часу зависи колико ће ученик моћи искористити школски рад за усвајање градива. (Кука,2010)

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У данашње време, у условима великих промена у науци и друштву дошло је и до промене у односу наставник – ученик у школи. Улога наставника се мења, односно наставник није искључиво предавач већ организатор наставе и партнер у непосредној комуникацији. Подстакнути великим променама у науци и друштву, а у жељи да видимо колико су промене допрле до

наставе и у којој мери их учитељи прате и примењују, извршили смо мало истраживање. Наиме, анкетирали смо учитеље на територији општине Бела Црква. Истраживањем смо дошли до следећих резултата.

- Анкетом је обухваћено 40 учитељица.
- Радни стаж:

До 5 година: 3; од 5 до 20: 25; од 20 до 30: 12; преко 30 година: 1

- Од укупног броја испитаних учитељица следећи број има образовање:

Више: 21 високо: 16 магистратура: 3

- Највећи број је учитељица које на часу користе креду и таблу; 10% користи креду, таблу, графоскоп, касетофон, наставне листиће и плакате; 10% учитељица користи шта има и ако уопште нешто има „при руци“ односно у школи; 10% учитељица користи у свом раду рачунар.
- На часу примењују: искључиво традиционалне облике наставе: 15 имају комбинацију традиционалних облика наставе и иновативних модела: 19 примењују искључиво иновативне облике наставе: 6
- За традиционалну наставу најчешће се опредељују због: услова рада, из навике, јер у школи не постоје друга наставна средства, због састава ученика у одељењу, зато што има доста ученика са којима се ради по ИОП-у.
- За примену иновативних модела наставе и комбинацију са традиционалном наставом најчешће се опредељују због: веће мотивације ученика и ангажованости на часу, развијања самосталности ученика, веће заинтересованости ученика, због занимљивије и ефикасније наставе, разбијања монотоније на часу.
- Све учитељице су задовољне својим начином рада.
- Скоро 90% учитељица прати савремена дешавања и промене у настави.
- Савремене токове и дешавања у настави учитељице углавном прате читањем стручне литературе и одласком на семинаре 60% , 15% њих прати иновације читањем стручних часописа, 20% прати новости и дешавања путем интернета а 5% се о

променама и дешавањима у настави информисе од других колега и колегиница.

ЗАКЉУЧАК

Сваки појединац је комплексан свет за себе, посебан микрокосмос. Носи у себи посебне потенцијале, интересовања и надарености. Због тога је веома важно да се при избору садржаја води рачуна и о индивидуалним потребама и могућностима.

Наука и техника напредују огромном брзином и тај напредак добија све убрзанији ритам. Количина научних информација важних за лични развој сваког појединца, веома се брзо повећава.

Школа, наставници и ученици налазе се у битно другачијем окружењу него пре неколико деценија. У таквим условима школе не може да остане на традиционалном начину рада у коме су наставник и уџбеник једини извор информација а на часу наставник предаје а ученик само пасивно слуша. Велики део посла који је некада обављао само наставник, сада преузимају модерна наставна средства а приступ ученицима постаје другачији.

Због свега тога, неопходно је да се и сами укључимо у савремене токове и на самом часу применимо иновативне облике рада а не да чекамо да промене пролазе поред нас. Јер опште карактеристике образованања су променљивост, универзалност, фундаменталност и обухватност. (Вилотијевић, 2000).

Литература

1. Банђур, В., (2001). Педагошко-методолошко утемељење методике разредне наставе, Учитељски факултет, Београд
2. Вилотијевић, М., (2002). Дидактика 3, Учитељски факултет. Београд
3. Вилотијевић, М., (2007). Иновације у настави, Школска књига. Београд
4. Каранац, Р., Професионални развој наставника у функцији унапређивања квалитета образовно-васпитног рада, Нова школа бр.7, Педагошки факултет, Бијељина

5. Кука, М., (2010). Педагогија, Ауторско издање, Београд
6. Минић, С., и др. Техничко-технолошке иновације у образовању деце као подстицај бољем савладавању градива, Учитељски факултет, Лепосавић
7. Сузић, Н., (2005). Како подстаћи учење учења у нашим школама?, стр. 25-43, Наша школа бр. 31, Сарајево